

Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe

Uitgave 2015

Inhoud 2015

Voorwoord	3
Dier met grote ecologische impact	4
Vleermuisinventarisatie	6
Met blijdschap geven wij u kennis	6
De kraaiachtigen	8
Geweientoonstelling	14
Gedicht	17
Nestkastenproject Radio Kootwijk	18
Jaarprogramma 2015 – 2016	19
Hertenbronst op de Hindenkamp	22
Bijzondere vogels	24
Vrijwilligerswerk in natuurgebieden	28
Bijzondere waarnemingen	29
Wisenten op de Veluwe	33
Informatiehuisje Berg en Bos	36
Overzicht activiteiten en giften	38

tekeningen: Henk Bonekamp / Foto's: SBDV.

Alle foto's in dit boekje zijn in kleur te zien op onze site:
www.sbdv.nl

**De mens is het intelligentste van alle dieren en het meest dwaze.
Namens de dieren, Diogenes (412 - 323 voor Chr.).**

Het voortbestaan van de diersoorten op aarde is afhankelijk van de gevoelige balans van de natuur. Tot nu toe hebben vele dieren de inbreuk van de mens op hun bestaan overleefd. Maar wanneer wij niet leren de dieren op hun juiste waarde te schatten en een plaats op deze aarde voor hen zeker stellen, bestaat het gevaar dat wij de rijke en kleurrijke wereld ontdoen van vele bewoners. Wij hopen en geloven dan ook dat u, samen met ons, ons enthousiasme voor de dierenwereld in al zijn vormen kunt delen.

Voorwoord 2015

Ik heb weer een mooie versregel gevonden om even bij stil te staan. Omdat goed gejat beter is dan slecht bedacht maak ik weer graag gebruik van de wijsheid van een ander. **" We woonden in een paradijs maar hebben het niet begrepen."**

Deze gedichtregel staat op het graf van schrijver en dichter A. den Doolaard in Hoenderloo. Hij woonde de laatste jaren van zijn leven in Hoenderloo. Hij stierf in 1994. Als je in Hoenderloo woont, omgeven door de mooiste natuurterreinen zoals de Hoge Veluwe, het Deelerwoud, Staatsbossen en particuliere landgoederen en je hebt het niet begrepen dan wordt het de hoogste tijd om donateur van onze stichting te worden. Overigens, als je een gedicht kunt maken waar deze regel in voorkomt, dan heb je het, denk ik, wel begrepen. Hij zal wel veel mensen om zich heen gezien hebben die het niet hadden begrepen. Een prachtige vos was geen nuttige muizenvanger, maar een kippenmoordenaar. Korhoenders waren nutteloze knoppen- en graaneters. Je kon ze het beste vangen en opeten. Een prachtig heideveld met zijn complexe levensgemeenschap, was "woeste grond". Ontginnen die woeste grond, maak er bouwland van! De jongens mochten onbeperkt mussen en spreeuwen schieten met de windbuks of katapult, want ze waren schadelijk voor de tuin en de boomgaard. Kortom, de natuur was de vijand waar je constant ruzie mee had. Ik kan me er ook wel wat bij voorstellen. Ik stam zelf ook uit de tijd van een moestuin en fruitbomen. Opgevreten erwten, spinaziezaad dat in mussensnavels verdween, slakken in de sla, rupsen in de boerenkool. Op woensdagmiddag eerst rupsen vangen in de boerenkool en dan pas buiten spelen. Er zaten mollen in de wei, er zat een havik in het kippenhok, er waren ratten en muizen in de schuren. Hoe zo "we woonden in een paradijs", de natuur was de vijand.

Dit zijn ferme woorden voor een voorzitter van onze stichting. Gelukkig is er veel veranderd, mede dankzij onze stichting. Laten wij ons maar eens op de borst kloppen. Wij trachten door voorlichting, dia- of beamermiddagen, ons boekje en ons vrijwilligerswerk, "we hebben het niet begrepen" om te buigen naar begrip en liefde voor de natuur. Eind september zat ik met een groep vrienden in "Wildkansel De Hindenkamp" in Ede te genieten van de hertenbronst. Dit dankzij een gift van 11 vrijkaarten van een collega-boswachter uit Ede (Jan bedankt). Het verslag hiervan staat elders in dit boekje. Bijna 50 personen genoten met ons. Wij waren er stil van en het was een prachtige avond. Er is veel belangstelling voor de bronstexcursies. Toen wij als 16-jarige jongens in het kroondomein gingen "bronsten" zag je niemand. Er zaten toen veel meer herten. Het waren prachtige, spannende avonden.

Het gaat in Nederland een stuk beter met begrip voor de natuur, maar het mag nog meer worden en daar maken wij ons als Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe sterk voor. Ik wens u en de uwen veel geluk en natuur toe. Dit mede namens de overige bestuursleden.

Henk Bonekamp, voorzitter.

Dier met grote ecologische impact

Gert Jan Blankena

Ecoloog Gert Jan Blankena doet in de rubriek Buitengewoon van de Stentor verslag van zwerftochten door de Veluwe natuur. In dit artikel duikt hij in de ecologische impact van de Schotse Hooglander. Want die is verbluffend groot.

Al bijna 30 jaar lopen er vervaarlijk uitzierende koeien in de Imbosch en op de omringende heidevelden: Schotse Hooglanders! Imposante beesten met een gewicht van 500 tot wel 800 kilo, een ruige, roodbruine vacht en een forse pluk haar voor de ogen, zodat je niet kunt zien of ze je nu aankijken of niet. Een ontmoeting met een kudde levert een gezonde spanning op! Schotse Hooglanders zijn in 1986 geïntroduceerd als alternatieve natuurbeheerder. Ze kunnen prima overleven op voedsel van lage kwaliteit, zoals bosbesplanten, schrale grassoorten en jonge boompjes. Hierdoor zijn ze uitstekend geschikt voor een meer natuurlijke vorm van natuurbeheer, als alternatief voor de al eeuwenlang verdwenen oerossen en wisenten, die er voor zorgden dat het bos min of meer open bleef. Wat dat betreft doet de Hooglander het best goed, vooral op open gebieden zoals heidevelden. Daar zie je menig mishandeld en half opgevreten boompje staan en veel kale, opengekrabde plekken.

Omdat de dieren hier op een nagenoeg natuurlijke wijze kunnen leven, ontstaat er langzamerhand een steeds natuurlijker gedrag, zoals bij echt in het wild levende kuddes. Een kudde bestaat uit een aantal familiegroepen. Die staan onder leiding van een oudere, ervaren koe die de gang van zaken regelt. De stieren leven afzonderlijk van de familiegroep. Zij vormen, samen met de wat oudere stierkalveren, aparte stierengroepen, behalve in juli! Dan is het bronsttijd en dat kan een geweldig spektakel opleveren. De koeien zijn/worden dan stuk voor stuk tochtig en dat mist zijn effect op de stieren natuurlijk niet. In de buurt van een tochtige koe lopen een stuk of wat vervaarlijke stieren elkaar te imponeren. Ze tonen hun machtige spierbundels, loeien met een volume waar een edelhert jaloers op zou zijn en... ze graven kuilen. Met hun hoeven schoppen ze bergen zand de lucht in: kijk mij! Met de horens trekken ze hele pluggen uit de grond die hoog in

de lucht worden geworpen. Zo mogelijk wordt een boompje op de horens genomen en trots aan de ander getoond. Als al dit geweld de tegenstander nog steeds niet heeft doen afzien, volgt fysiek contact: de koppen gaan tegen elkaar en dan begint het betere duw en trekwerk. Uiteindelijk blijkt er één de sterkste. De ander driuift af en reageert zijn frustratie af door een serie boompjes te vernielen. De stierenkuilen zijn twee tot vijf meter in doorsnee en tot soms wel een meter diep. Na afloop van de bronst blijven veel van die kuilen in gebruik voor een zandbad of om gewoon lekker in te liggen. Andere groeien geleidelijk dicht en bieden ruimte voor jonge heide, grassen en bijzondere planten als walstro, tormentil en dwergviltkruid. De ecologische impact van de Hooglander gaat veel verder. De kale plekken worden ook dankbaar gebruikt door allerlei insecten, die er hun holletjes in graven voor hun nesten. Hagedissen leggen hun eieren in het zand, die vervolgens door de zonnewarmte worden 'uitgebroed'. Zelfs de poep van de Hooglanders is belangrijk: het wemelt er van de mestkevers, vliegen en andere insecten.

Die zijn weer belangrijk als voedsel voor heidebewoners als leuwerik, graspieper en roodborsttapuit. Boomvalken en nachtzwaluwen jagen op rondvliegende mestkevers. Sinds de introductie van de 'natuurkoeien' is het aantal broedparen van de nachtzwaluw in en rond de Imbosch spectaculair toegenomen. Zo zijn er meer voorbeelden te noemen. Een dode koe of kalf wordt niet altijd gevonden. De karkassen worden gegeten door doodgravers, vossen, raven en buizerds. De haren worden gebruikt door vogels om hun nesten mee te bekleden. De opengetrapte koeienpaden worden ook gebruikt door andere dieren, zoals herten, reeën en wilde zwijnen. Leuk om dit allemaal te zien! Dus op naar de Terletse heide, het Rozendaalse veld of het Houtdorperveld bij Ermelo.

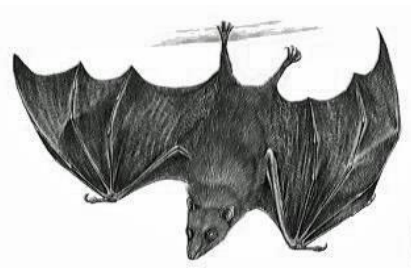

Vleermuizeninventarisatie Berg en Bos

Op vrijdag 24 januari 2014 zijn de vleermuizen in de vleerbietenhut en de pompkelder in Berg en Bos geïnventariseerd. Ondanks dat we een zeer zachte winter hadden en nauwelijks vorst hebben gehad zaten er meer vleermuizen dan we hadden verwacht.

In de Vleerbietenhut zaten 11 franjestaartvleermuizen en 8 watervleermuizen.

In de pompkelder zat slechts 1 grootoorvleermuis en 1 pad. Op de betonnen trap in de pompkelder hebben we een plank neergelegd zodat die pad in het voorjaar, als de paddentrek op gang komt, op eigen gelegenheid de kelder kan verlaten.

Met blijdschap geven wij u kennis

Henry Kats

Met blijdschap geven wij u er kennis van dat twee ooievaars het ooievaarsnest, in het schitterende natuurgebied 'Het Schol' bij landgoed Het Woudhuis, als plek hebben verkozen om hun nageslacht geboren te laten worden.

Na overleg met de boswachters, heeft de SBDV in 2009 besloten om achter in het gebied 'Het Schol' een ooievaarsnest neer te zetten. Het nest is door een van onze vrijwilligers, die goed kan lassen, op een hoepel van een antiek wagenwiel gemaakt. Met betonijzer en een stuk buis bleek dit een prima basis om op de boomstam te plaatsen. Rondom het wiel zijn koperdraden gemaakt waartussen allemaal wilgentakken zijn gevlochten. De koperdraden zijn afkomstig van het oude zendergebied bij Radio Kootwijk waar wij onze nestkasten hebben hangen en vogelinventarisaties doen. Jaren geleden lagen stukken van dit koperdraad nog als afval in het natuurgebied. We hebben iets weggehaald omdat wij bang waren dat het aanwezige wild er met de poten in verstrikt zou kunnen raken (waren wij soms de eerste koperdieven?). Een boer van landgoed Het Woudhuis heeft ons met zijn trekker en een kraan geholpen om het nest te plaatsen. Er hebben al eens ganzen in het nest gezeten en een keer zag ik een buizerd op het nest staan. En dan, na vijf jaar, resultaat!

Even een stukje historie hoe het allemaal zo gekomen is. Lang geleden lag er een mooi rietlandlandschap met moerasje lang de spoorlijn Deventer-Apeldoorn. Voor de bouw van de wijk Woudhuis-Ossenveld moest dit wijken. Als compensatie is er in 1997 een nieuw natuurgebied aangelegd waarbij zeven hectare grond is afgegraven en een aantal grote poelen is aangelegd. Onze voorzitter, Henk Bonekamp, heeft als toenmalig beheerder van de gemeentebossen in Apeldoorn een groot aandeel gehad bij de ontwikkeling van het gebied. Nabij de rijksweg A-50 is er in 2001 nog een kleine poel aangelegd waarvoor onze Stichting de beplanting heeft gefinancierd. Om die poel met het verderop gelegen moerasgebied 'Het Schol' te verbinden hebben we een jaar later met vrijwilligers een meidoornhaag aangelegd. Deze meidoornhaag heeft zich bijzonder mooi ontwikkeld. Het gebied is een uitstekende foerageplaats voor ooievaars.

In het prachtige moerasgebied 'Het Schol' groeien onder andere orchideeën, parnassia en grote en ronde zonnedauw. Vele diersoorten hebben dit gebied ontdekt en zijn vaste bewoner geworden, amfibieën, vlinders, insecten, de dodaars en.... ooievaars. Drie jonge ooievaars zijn grootgebracht op het nest en uitgevlogen.

De kraaiachtigen (met een persoonlijk tintje)

Henk Bonekamp

Kraaiachtigen zijn intrigerende vogels. Slim, mooi, verrassend, "menselijk". Door de jaren heen heb ik een band opgebouwd met kraaien. Het begon met onze tamme kauwtjes. Als jongens hadden we wel eens een jonge kauw, afkomstig van wat toen nog Sint Josephstichting heette. Ze broeden daar in de oude holle beuken. Ook hadden we regelmatig een tamme roek, afkomstig uit een kolonie aan de Bottenhoek in de buurt van Bussloo.

De kauw.

"Kijk eens in mijn fietstas" zegt mijn vader. EEN KRAAI!! Een jonge kauw kijkt ons met zijn grijze oogjes aan. Op zijn werk broeden de kauwtjes in de holle beuken. Een ondernemend jonkie is te voortijdig uit het nest gesprongen. Met 4 tot 6 opgroeiende jongen zal het ook wel knap krap geweest zijn. Om discussie over een naam te voorkomen zegt mijn vader: "hij heet Piet" Een aardappelkist met een stuk gaas vormt een hok. We voeren hem pieren, bruinbrood, een stukje gehakt, een stukje appel enz. Het zijn alleseters. In het wild schuimen ze in groepen de weilanden en gazons af op zoek naar beestjes, aas, zaadjes en groenvoer.

Als onze Piet de kans krijgt trekt hij de veters uit je schoenen en hij maakt een veelheid aan geluidjes. Als wij uit school komen zit hij vaak op het hek aan de weg. Ik denk dat dit hem fataal is geworden en dat hij door zijn tamheid door iemand is meegenomen. Hij is spoorloos verdwenen. We hadden zijn vleugels overigens niet geknipt, dus het kan ook zijn dat een kauwinnetje hem heeft meegelokt, met haar grijze wangen en nek en de grijze oogjes. Wie weet?

De vleugels knip je, door aan een kant de slagpennen om en om in te korten. Dit is voldoende maar dit knippen moet na de rui herhaald worden. Ik zag laatst drie kauwen op de rug van een pony. Ze plukten snavels vol winterhaar voor het maken van een nest. De shetlander vond het best. Als ik in het voorjaar mijn fjorden borstelde, bewaarde ik een zak vol haar als nestmateriaal voor de kanaries van mijn broer. Er zit weinig ongedierte in paardenhaar. Cavaleristen hadden weinig last van vlooiën. Tot zover de kauwen uit onze jeugd.

Later, toen wij zelf al kinderen hadden en ik beheerder van het gemeentebos was (boswachter), hebben we ook een paar keer een jonge kauw en een keer een jonge ekster gehad. Ze waren gebracht door goedbedoelende mensen omdat ze "uit het nest gevallen" waren. Onze kauwtjes heetten altijd "Koos". Toen ze nog klein waren kregen ze kattenvoer uit blik en later kattenbrok. Wel kleine brokjes want de grotere kunnen ze niet doorslikken. Een van onze Kozen pakte een kattenbrok, liep er mee naar de waterbak en dompelde het brokje onder in het water en slikte het vervolgens door. Dit herhaalde zich bij elke brok. Onze jongste dochter had een

extra band met Koos. Ze kon al zijn geluiden nadoen en Koos sprak terug. Als ze in de zon in de tuin zat lag Koos soms met uitgespreide vleugels in het zonnetje op haar buik. Toen ze een keer bij het stoplicht een gesprek aanknoopte met een wilde kauw, in de berm, werd ze vreemd door de overige weggebruikers aangekeken.

In de winter vloog er elke avond een grote groep kauwen, luid kletsend, hoog over ons huis, richting stad. Ik denk dat ze daar ergens een slaappleats hadden. Er vlogen meestal een aantal roeken en soms een paar meeuwen mee. Ze vlogen niet "zoals de kraai vliegt" maar zonder haast, dwarrelend en rondjes draaiend. Het zag er vrolijk uit. Ze broeden graag in groepen. Een oude laan, spechtengaten, een ruïne, maar ook in nestkasten en schoorstenen. Ze leggen 4 tot 6 eieren.

De ekster.

Eksters waren wat lastiger te bemachtigen. De nesten zaten, zelfs voor onze beste klimmers, onbereikbaar hoog in een zwiepende berk of een breekbare populier. Als je al bij een nest kon komen, kon je er nog niet met je hand in, laat staan erin kijken. Eksters maken forse nesten met een takkendak en dat zo hoog mogelijk in een boom. De nestkom is extra versterkt met leem. Een eksterpaar bouwde een paar keer een nest zo hoog mogelijk in onze berk. Met een beetje wind waaide het hele spul weer uit de boom. Ook werden de eksternesten vaak doorschoten met een jachtgeweer van de plaatselijke jager, dus veel eksternesten waren er niet. Jonge eksters verlaten vaak wel vroegtijdig het nest en zitten dan ergens in de struiken op de grond. Ze kunnen de eerste dagen nog niet vliegen. Een eksterpaar kan 4 tot 8 jongen grootbrengen.

Zo kwamen wij een paar jaar geleden ook aan onze laatste ekster. Een vriendin van de dochters bracht hem mee. "Zielig, uit het nest gevallen". Hij was al "Hector" genoemd en daar viel niets aan te veranderen. Ik zei nog: "het is geen politiehond" ik vond het meer een naam voor een bouvier of een Duitse herder. Het verhaal gaat dat eksters glimmende voorwerpen zouden stelen en meenemen naar hun nest. Zo heb ik menig zilveren lepeltje en Rolex horloge uit eksternesten gehaald (maar niet heus) want het verhaal klopt niet. Ze zijn wel zeer nieuwsgierig en onze Hector zat altijd overal aan te peuteren. De hoek van een krant ging er aan. Een theelepeltje werd diepgaand onderzocht. Elke knoop aan de bloes kreeg een onderzoekbeurt, steentjes werden omgedraaid enz. Aan het eind van de zomer bleef hij steeds vaker een paar dagen weg, tot we hem nooit meer terugzagen.

De raaf.

Een indianenverhaal?: Een raaf ontdekt een gewond dier, een groot dier, bijvoorbeeld een hert. Hij zoekt in de buurt een roedel wolven en lokt die mee naar het hert. Vervolgens eet hij mee met de wolven. Ook gebruikt hij stenen om noten kapot te slaan en stokjes om iets eetbaars uit een holte te peuteren. De raaf op de camping in Canada sleurde in een duikvlucht de zak chips van de picknicktafel op de grond (in de hoop dat de zak open zou barsten?). Dit gebeurde

vlak voor onze neus. Vervolgens ging hij bij ons op de hoek van de picknicktafel zitten. "Komt er nog wat van of hoe zit dat". Als er geen chips te eten zijn, eet hij alles. Kleine dieren, aas, fruit, insecten enz. In de boswachterij Berg en Bos leggen we doodgereden dieren op een stille plek in het bos. Als je daar in de buurt komt melden de raven zich vaak als eerste.

Raven zijn monogaam, ze blijven elkaar hun leven lang trouw. Ze kunnen erg oud worden. Ze blijven ook jaren hetzelfde nest, meestal in een hoge naaldboom, trouw. Een tamme raaf in de Tower in Londen werd 44 jaar. In de jaren '70 zijn er raven, aanvankelijk in een enorme kooi in de buurt van Kootwijk, verwilderd en losgelaten. Er broeden inmiddels rond de honderd broedparen in ons land. Zijn wigvormige staart en zijn schorre roep maken hem herkenbaar. Ook heeft hij vaak een zweefmoment of dwarrelt als een blad van de boom tijdens zijn vlucht. Het kan toch haast niet anders of hij doet dit puur voor de lol, "niets menselijks is hem vreemd". Als je hem hoort en zijn roep imiteert krijg je vaak antwoord. Je moet wel een beetje een zware mannenstem hebben.

Heel soms komen er (gedeeltelijk) witte exemplaren voor, "zo zeldzaam als een witte raaf". Een echte dief steelt als de raven.

De zwarte kraai.

Uit ons keukenraam heb ik uitzicht op een forse spar bij de burens twee huizen verder. In maart zat er vaak langdurig een zwarte kraai in het allerhoogste omgebogen topje van de spar te wiebelen. Waarom niet twee takken lager op een stevige tak? Het zag er vermoeiend uit. Met de verrekijker ontdekte ik iets lager een forse takkenbos. Een nest? Kraaien zijn schuwe vogels en met name de zwarte kraai was vroeger een echte bosvogel. Tegenwoordig zie je ze vaker in de stadsranden. Vroeger werden kraaien te vuur en te zwaard bestreden. Boven elke

kuilvoerplek bij de boeren hing een dode kraai aan een touw, dit om andere kraaien weg te houden. Nesten kregen een schot hagel (ransuilen broeden vaak in oude kraaiennesten).

Een kraaienvrouw legt vier tot zeven eieren en broedt 18 dagen. Na een week of 4-5 vliegen ze uit. Je ziet ze meestal in paren en niet in groepen zoals de kauwtjes en roeken. Ze hebben in de broedtijd een territorium. Hier laten ze geen andere kraai toe. Bij een woning in het buitengebied hakte een kraai langdurig in op zijn eigen spiegelbeeld in een raam. Hij had de stopverf grotendeels weggehakt en er zaten bloeddruppels op het glas. Ik heb de bewoners geadviseerd om overdag de lamp aan te laten zodat het spiegeleffect over was. Het roodborstje dat tegen het venster tik-tikt is geen lieveling maar een vechtlustige territoriumverdediger. Zwarte kraaien eten van alles. Aas, kleine dieren, fruit, jonge vogels. Het zijn nestjesrovers (nou ja, rovers?). De roep lijkt op die van de raaf maar met een minder zware stem. Zwarte kraaien vliegen, vaak alleen of met zijn tweeën, in een rechte lijn. De uitdrukking "hemelsbreed" heb ik wel eens ergens gelezen als "zoals de kraai vliegt." Dit spreekt mij wel aan. Kraaien gaan soms in een mierenest zitten en vegen met een opgepikte mier tussen hun veren om, met het mierenzuur, mijten te bestrijden. Mijn vrouw heeft nog geen kraaienpootjes bij de ogen (rimpeltjes). De stroper strooit kraaienpoten om de jachtopzichter lekkende banden te bezorgen.

De bonte kraai.

Ik fiets op een zoele zomeravond door gele korenvelden in het Deense Jutland. Vakantie. Ineens, bonte kraaien! Ik beland bijna in de sloot langs de weg. Het is natuurlijk niet zo gek, we zijn in Scandinavië, maar voor mij horen bonte kraaien bij strenge winters van lang geleden (toen de wolven nog huiden op de houtwal).

We hebben zelfs een keer een paar weken een gammele bonte kraai in een hok gehad. Hij ging toch dood, jammer. Bonte kraaien komen in Noord- en Oost Europa voor. Ik zag ze in Berlijn, maar ook in Rome. De levenswijze komt overeen met die van de zwarte kraai. Ze kruisen ook onderling, vooral daar waar de leefgebieden van de bonte en de zwarte aan elkaar grenzen. De jongen zijn ook vruchtbaar.

De Roek.

Het is half april wanneer mijn broers en ik ons afvragen: "Zijn de roeken al goed?". We fietsen op een mooie avond richting "Bottenhoek" in de buurt van Wilp Achterhoek. Daar zit de enige roekenkolonie in ons, toch behoorlijk grote, "territorium", in een bosje hoge eiken, temidden van de weilanden. Er waren tientallen nesten en de roeken maken een kabaal van jewelste. In het voorbijgaan rapen we nog een paar patroonhulzen op voor de collectie thuis. ik beklim een van de eiken waarin een aantal bereikbare nesten lijkt te zitten. Gelukkig zijn de eiken vrij dicht en laag betakt. Ze zijn wel erg hoog maar zo'n beklimming is al vaker gelukt. Voor meer grip gaan schoenen en kousen uit. De jonkies zijn nog aan de kleine kant maar we laten er toch een paar zakken, in een zakdoek aan een touw. Het is goed dat mijn moeder dit niet weet. Als je klein begint met tam maken, gaat 't het beste. Twee weken later gaan we nog een keer kijken en komen met een paar iets grotere jongen thuis. We voeren ze kattenbrok. Een vriend heeft meer dan 20 jaar zo'n tamme roek gehad. Voor het gemak noemden we elke tamme roek "Gerrit". Hij maakte een scala aan geluiden en kon blaffen als de hond van de burens. Wij lieten ze meestal vrij rond het huis vliegen en na verloop van tijd bleven ze steeds langer weg en uiteindelijk zag je ze nooit meer terug.

Sinds de roeken beschermd zijn zie je op steeds meer plaatsen kolonies verschijnen. Meestal zitten ze in het centrum van de dorpen. Ze zorgen regelmatig voor overlast door hun geschreeuw en gepoep. Roeken schuimen in groepen, vaak vergezeld van kauwtjes, de weilanden af, op zoek naar larven, engerlingen en regenwormen, maar ze lusten ook groenvoer en fruit. Onder een opdrogende koeienvlaai valt ook vaak wat te vinden, met name dikke regenwormen. Helaas staan koeien tegenwoordig meestal het hele jaar op stal, wat een verarming voor de weidevogels is. Ze hebben behalve de afgezakte broek (bevederde dijnen volgens

het boekje) ook een kale snavelbasis. Ze zien er rommeliger uit dan de zwarte kraai. Het zijn meer de sloddervossen onder de kraaien.

De Vlaamse gaai.

De eikelpoter is een mooie, welverdiende bijnaam voor de Vlaamse gaai. Ik was in het voorjaar wat te laat met het gazon voor de eerste keer maaien. Tussen het 10 cm hoge gras staan tientallen kiemplanten van de eik. Er is geen eik in de directe omgeving te vinden. Gaaienwerk? Ze zitten er wel, hier in de stadsrand of liever "plattelandrand". De gaai is een echte bosrandvogel. In bomen- en parkrijke nieuwbouwwijken voelt hij zich prima thuis. Hij maakt zijn nest of hoog in een boom of in het struikgewas. Hij eet van alles maar eikels zijn het voornaamste voedsel. Een jong vogeltje in het voorjaar ziet hij ook wel zitten. Wie kan een wondermooi licht- en donkerblauw met wit veertje van de gaai voorbijlopen? Als je een pet of hoed op hebt dan prik je het veertje op de pet. Twee gaaien haalden, om de beurt, binnen een halve dag mijn pindanetje leeg. Een gaai greep in een beweging een pinda door de opening van het netje, een ander zat eindeloos te "martelen en mieren" en had steeds een stuk pindanetje in zijn snavel. Hier zou Darwin wat mee kunnen met zijn "survival of the fittest". Ze hebben een soort keelzak zodat ze per keer meerdere eikels of nootjes kunnen meenemen. Toen ik de dakgoot schoonmaakte vond ik onder een dakpan, deels in de goot, een handje pinda's. Ze kunnen veel geluiden nadoen, zelfs het fluitje van een baasje dat zijn hond elke dag floot.

De notenkraaker.

Het is 1968. Ik zit op de bosbouwschool. Het verhaal gaat dat er veel notenkrakers uit Siberië in onze bossen rondhangen. Ik ken geen notenkraaker. Het beduimelde vogelboekje geeft geen uitsluitsel. Later, tijdens onze bosbouwlessen in het kroondomein, zien we ze echt. Het zijn mooie indrukwekkende vogels en ze zijn tam. Ze hebben nog nooit een mens gezien in Siberië.

Hij hoort ook tot de kraaiachtigen.

De notenkraaker is bruin met een grote snavel en veel lichte vlekken. In gedrag en vliegbeeld lijkt hij veel op de gaai, legt ook een wintervoorraad aan, eet het liefste zaden van naaldbomen, maar ook hazelnoten en eikels.

Hij heeft een krop waarin hij zijn etenswaren vervoert. Hij kan wel 200 zaden van de alpenden in een keer meenemen en verstopt 100.000 tot 250.000 zaden en noten als wintervoorraad. Minder dan de helft heeft de notenkraaker in de winter nodig. Zonder zoekwerk weet hij, zelfs onder een dik pak sneeuw, zijn lunchpakketjes terug te vinden. Wij zagen in Oostenrijk, wandelend in de bergen, ook een

notenkraker. In het Zwarte Woud zagen we veel notenkrakers bij een beroemde, niet veel voorstellende waterval waar veel toeristen op afkwamen. Je kon er zakjes pinda's kopen en die aan de krakers voeren. Ze aten letterlijk uit je hand. Er moeten heel wat kilo's pinda's in dat bos verstopt zijn. Ze vlogen af en aan. Notenkrakers blijven elkaar en hun territorium hun leven lang trouw.

De huiskraai.

Ik dacht dat ik klaar was met mijn kraaienverhaal, maar we hebben sinds kort, broedende huiskraaien in Nederland. Ze zijn als verstekeling, aanvankelijk uit India, op schepen meegekomen en komen in menig havenstad voor. Er broeden inmiddels paartjes in Hoek van Holland. Ze lijken qua bouw op de zwarte kraai maar hebben de grijze hals en nek van de kauw. Tot nu toe lijken het echte stadsvogels. Ik ben benieuwd hoe het zal gaan met deze huiskraaien. Kraaien kennende zullen ze zich handhaven, verwacht ik.

Geweiententoonstelling

Henry Kats.

Kasteel Middachten in De Steeg was op 28 en 29 maart 2014 het schitterende decor van de Geweiententoonstelling 2014. Vanaf 2007 is deze tentoonstelling jaarlijks te bewonderen in dit prachtige kasteel. Deze tentoonstelling is een gezamenlijk initiatief van de wildbeheereenheden op de Veluwe. Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe was daar met een natuurinformatiestand aanwezig. Toos en Dick Klapwijk en Henry Kats stonden met de stand in het souterrain, een mooie plek waar alle kasteelbezoekers langs moesten en....tegenover slagerij Ter Weele uit Oene, dus konden we regelmatig even proeven aan de overkant.

Vanaf 1983 heb ik deze toonstellingen bezocht. Het heette toen Trofeeënshow, later werd het Trofeeëntentoonstelling. Deze termen hadden te veel te maken met jachttrofeeën en daar ging het niet om bij deze tentoonstellingen. Aangezien er in Nederland steeds meer kritiek op de jacht kwam werd de naam veranderd in Grofwildbeheertentoonstelling. Vanaf 2007 heet dit Geweiententoonstelling. Je

hoort wel eens opmerkingen dat daar al de doodgeschoten herten tentoongesteld worden maar het ligt iets genuanceerder. Afwerpstangen en schedels met geweien van geschoten herten worden daar tentoongesteld. Ook de schedels van valwild, hiermee bedoelen we herten, reeën of wilde zwijnen die ten prooi zijn gevallen aan het verkeer, zijn daar aanwezig. Verantwoording van afschot vind dáár plaats. Juist afschot maar ook onjuist afschot laat men zien. Op iedere schedel zit een kleur sticker, groene, blauwe en rode punten. Een rode punt geeft aan dat het afschot niet in het belang van de stand was of dat er geen toestemming voor afschot van deze categorie aanwezig was. Een groene punt geeft aan dat afschot in het belang van de stand was en toestemming aanwezig was. Blauwe punten geven aan dat voor een dergelijk afschot een speciale afschottoestemming aanwezig moet zijn, of dat het valwild betreft. De huidige bewoner van Kasteel Middachten, Graf zu Ortenburg, had vrijdags onze stand bezocht en was zeer geïnteresseerd. De volgende dag kwam hij weer even langs en vroeg aan Dick Klapwijk: "Zo, hebben jullie niets verkocht?". Voor ons kwam dit over als een waardering dat we geen commerciële stand hebben maar alleen spullen op onze stand hebben liggen die als voorlichtingsmateriaal dienen. Ik kan u zeker aanraden eens een bezoek te brengen aan Kasteel Middachten, je kunt er prachtig wandelen en er wordt gedurende het jaar veel georganiseerd. Kijk eens op: www.middachten.nl.

Klojo's zijn het, alle mensen
die steeds roepen: "Dat is raar!"
Ooit gehoord van grijze massa
onder blond of donker haar?
Daarmee kun je prakkizeren
over wat je laat of doet.
Ieder leeft zijn eigen leven
denkend bij zichzelf: " 't Is goed".
Accepteren? Nee, niet alles
wat de mensen zomaar doen.
Wel is het te respecteren
als 't gebeurt met goed fatsoen.

Dieren zijn toch nooit zo moeilijk,
doen niet mee met dat gezeik.
Onze taal zegt heel waarachtig:

Mensdom en het dierenrijk.

1993, Else Koning.

Nestkastenproject Radio Kootwijk

Joop Rolfes

Zoals u al een aantal jaren van ons gewend bent, krijgt u ook dit jaar weer een overzicht van de resultaten van ons nestkastenproject rond Radio Kootwijk. In tegenstelling tot vorig jaar begon het voorjaar wat eerder, wat inhield dat ook het broedseizoen vroeger begon. In 2013 werd het eerste ei van de koolmees waargenomen op 24 april, in 2014 werd het eerste ei al gezien op 3 april. Predatie door boommarters vindt bijna niet meer plaats en de rust in het gebied is teruggekeerd. Staatsbosbeheer is klaar met het kappen van de bomen. Wat wel het vermelden waard is, is een broedgeval van de draaihals. Dit is zeer zeldzaam (hierover staat elders in dit boekje een artikel). In het vroege voorjaar zijn de diverse uilenkasten in het gebied gecontroleerd maar helaas troffen we geen eieren aan. Tijdens de diverse inventarisatierondes zijn er wilde zwijnen met biggen, een reebok, een keiler, een paartje kuifmezen, een koekoek en een zwarte specht waargenomen.

De resultaten van het broedseizoen 2014 waren:

2013

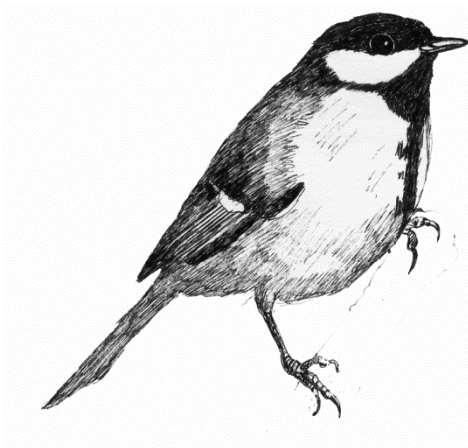
Legsel

Koolmees:	64 paar met	364	jongen.
Pimpelmees:	12 paar met	106	jongen.
Bonte vliegenvanger:	38 paar met	182	jongen.
Boomklever:	14 paar met	47	jongen.
Zwarte mees:	1 paar met	17	jongen.

2014

Legsel

Koolmees:	79 paar met	528	jongen.
Pimpelmees:	21 paar met	176	jongen.
Bonte vliegenvanger:	39 paar met	206	jongen.
Boomklever:	10 paar met	51	jongen.
Zwarte mees:	1 paar met	17	jongen.
Draaihals:	1 paar met	7	jongen.

In bovenstaande gegevens zijn de tweede legsel gelijk verwerkt.

Jaarprogramma excursies, dia- en beamerlezingen 2015-2016

De excursies zijn ook voor niet-donateurs toegankelijk, behalve de bronstexcursie.
De burltocht is exclusief voor donateurs, hierbij is slechts één introductie per donateur toegestaan. Maximaal aantal deelnemers voor de bronstexcursie is 25 en ... vol is vol.

Aanmelden voor de bronstexcursie bij voorkeur via: info@sbdv.nl o.v.v. naam, een of twee deelnemers en uw telefoonnummer. U kunt zich ook telefonisch aanmelden van ma. t/m do. tussen 17.00 en 18.00 uur op nummer 055-5413909.

Zaterdag 7 maart 2015.

Beamerlezing door: Geurt Besselink.

Titel: "Veluwe, ontmoetingen met het verleden".

De Veluwe, het grootste natuurgebied van Nederland, is niet zomaar een verzameling natuurlijke elementen die toevallig bij elkaar staan. Aarde, water en wind hebben ons landschap ooit gecreëerd. Het landschap is eigenlijk nooit af, want het natuurlijke proces gaat altijd door. Ieder landschap is in het verleden gevormd tot wat het nu is, zowel door natuurlijke elementen als door de mens die in steeds sterkere mate zijn stempel op het landschap drukt. Die invloed van de mens op het landschap van de Veluwe wordt gedurende een tijdsbestek van duizenden jaren steeds groter. De mens nam het eens zo woeste en ledige landschap meer dan eens volledig op de schop. De natuur mag haar gang gaan, maar de mens dirigeert en stelt kaders, en geeft ieder stukje grond een eigen bestemming, aangevuld met de nodige beheersmaatregelen. Dat is de Veluwe van nu. De presentatie 'Veluwe, ontmoetingen met het verleden' neemt u mee op deze chronologische 'tijdreis'. Geurt toont u de plekken op de Veluwe waar mens en natuur hun sporen achterlieten en nog steeds achterlaten, van gletsjerdalen en stuwwallen uit de ijstijden tot de overblijfselen van grafheuvels, rituele plekken en de ijzerindustrie, van malebossen tot eikenhakhoutbossen en sprengenbeken tot de ecoducten van nu, alles komt aan bod in deze natuurlijk-culturele fotopresentatie over de Veluwe. Geurt heeft een prachtig boek uitgebracht met de titel "Veluwe, ontmoetingen met het verleden". Daarvoor had hij al veel succes met zijn boek "Veluwe, onvergetelijke ontmoetingen".

Aanvang 14.00 uur in het Dorpshuis Ugchelens Belang, Bogaardslaan 81, 7339 AN Ugchelen (Apeldoorn). Vanuit Apeldoorn te bereiken met bus 10.

Aanmelding niet nodig.

Zaterdag 18 april 2015

Excursie in het Kroondomein, Hoog Soeren en de Dassenberg.

We bezoeken de Zuidelijke wildbaan met de 98 meter hoge Dassenberg, een gebied met oude beuken die aangetast zijn door tonderzwammen waardoor een

heel bijzonder geheel ontstaat. We zullen kunnen genieten van een prachtig uitzicht over de Soerense heide. Maar ook komen we bij een plek met geschiedenis, de Pomphul, met de Koninginnebank, een geliefkoosde zitplaats van Koningin Sophie. Gedurende de wandeltocht is er kans om het aanwezige wild te zien. Bent u in het bezit van een verrekijker, neem die dan mee. De excursie zal ongeveer 2 uur duren. Verzamelen om 14.00 uur op de parkeerplaats tegenover het witte kerkje in Hoog Soeren.

Maandag 11 mei 2015.

Excursie in Koninklijk Park Het Loo te Apeldoorn.

Nu eens een ander vertrekpunt en een andere route dan vorig jaar. We wandelen in een prachtig gebied met heel veel historie, de hertenkamp, een kasteel, bijzondere planten en bomen, allerlei gebouwtjes en gedenktekens. Deze excursie naar het Koninklijk Park van Paleis Het Loo zal onder leiding staan van dhr. Berthus Maassen. De wandeling door het Paleispark zal ongeveer 2 - 2½ uur duren. De tuinen van het oude kasteel Het Loo zijn in deze periode toegankelijk voor publiek. Het kasteel zelf is niet te bezichtigen.

Verzamelen om 14.00 op de parkeerplaats tegenover de Pijnboomlaan.

Routebeschrijving: van uit Apeldoorn de N344, Apeldoornseweg. Tegenover de Pijnboomlaan rechtsaf richting Paleispark. Voor het raster is links de parkeerplaats. De toegangsprijs van € 2,- tot het Paleispark komt voor eigen rekening. Parkeren is gratis.

Woensdag 26 augustus 2015.

Excursie in het Kroondomein, vanaf de Wieselseweg.

Een bijzonder gebied met flinke heuvels. Het Kroondomein grenst daar aan de Zandhegge van Geldersch Landschap en Kasteelen. Een echte boswandeling zonder bloeiende heide deze keer. Gedurende de wandeltocht is er kans om het aanwezige wild te zien. Bent u in het bezit van een verrekijker, neem die dan mee. De excursie zal ongeveer 2 - 2½ uur duren. **Verzamelen om 14.00 uur op de parkeerplaats in het Kroondomein ingang Wieselseweg.** Routebeschrijving: neem de Zwolseweg (provinciale weg Apeldoorn – Vaassen), bij café De Hamer schuin linksaf de Wieselseweg inrijden en bij ANWB-paddenstoel nr. 20018/001 linksaf de grindweg op naar het Kroondomein, rechts voor de boswachterswoning is de parkeerplaats.

Vrijdag 25 september 2015.

Bronstexcursie (alleen voor donateurs, slechts één introducté per donateur toegestaan).

Ieder jaar is het weer een beleving om de edelherten te horen burlen tijdens de bronsttijd. Een wandeling waarbij het snel donker wordt geeft het bos een totaal ander uiterlijk. Geluiden gaan mee spelen. De edelherten maar ook bosuilen en andere nachtdieren laten zich horen. Voor deze excursie dient u zich aan te melden.

Verzamelen om 19.00 uur op de parkeerplaats in het Kroondomein ingang Amersfoortseweg. Vanuit Apeldoorn Amersfoortseweg (N344) richting hotel-

restaurant de Echoput. Vóór de Echoput, bij de eerste vluchtheuvel, is rechts de grindweg naar Elspeet. Vóór het wildrooster is rechts een kleine parkeerplaats.

Zaterdag 10 oktober 2014.

Dia-lezing door Berthus en Ini Maassen.

Titel: "Van Heeren, Boeren en andere Buitenlui". Leven en werken op een Veluws Landgoed.

Ons land is rijk aan, van oorsprong meestal particuliere, landgoederen. De Veluwe is hier goed mee bedeeld. Enkele namen: Hoge Veluwe, Deelerwoud, Varena, Schovenhorst, Staverden, Het Loo enz. Deze rij kunt u gemakkelijk aanvullen. En dan hebben we het nog niet gehad over de vele kleinere en kleine buitens. Veel van die buitens zijn in vergelijking met die in het westen van ons land van vrij recente datum, 19de en 20ste eeuw. In de diaserie wordt o.m. aandacht besteed aan de bewoners van de landgoederen. Ook de vaak knellende sociale relaties binnen de grenzen van zo'n feodale bezitting komen aan de orde, evenals het zelfverzorgende karakter van de meeste van die landgoederen. Dus aandacht voor o.a. de boerderijen, de jacht en de bosbouw. De werkende mens is uit veld en bos bijna verdwenen. U komt er nu vooral de verpozing zoekende stedeling tegen.

In deze dia-lezing ligt het accent op het Deelerwoud, De Hoge Veluwe en Het Loo.

Aanvang 14.00 uur in het Dorpshuis Ugchelens Belang, Bogaardslaan 81, 7339 AN Ugchelen (Apeldoorn). Vanuit Apeldoorn te bereiken met bus 10.

Aanmelding niet nodig.

Zaterdag 5 maart 2016.

Beamerlezing door: Rien Mouw.

Voordat Rien Mouw begon met natuurfotografie schreef hij een lees-kijkboek getiteld: "Dieren op het Spoor" en twee kinderboeken. Sinds 1986 verzorgt hij diaklankbeelden over de Veluwe. Dia's zijn langzamerhand verleden tijd aan het worden. Rien is vanaf 2007 helemaal opnieuw begonnen maar nu digitaal! Door middel van dit nieuwe digitale klankbeeld maakt u samen met Rien Mouw een onvergetelijke tocht over de Veluwe. Tijdens de presentatie heeft u geen last van storende donkerpauzes maar vloeien de beelden langzaam in elkaar over, waardoor u vaak twee beelden tegelijk ziet die prachtig in elkaar overlopen. Het beamerklankbeeld is zeer afwisselend. Het begint met prachtig overvloeiende beelden van winter en voorjaar (landschap en wild). Daarna komt er een uniek gedeelte; een bezoek aan een aantal, nog op een bijzondere manier levende, oude Veluwenaren. Rien Mouw maakt u deelgenoot van hun leven zonder deze mensen bespottelijk te maken. Hij komt veel bij hen over de vloer en heeft grote bewondering voor hun levenswijze. Maar hij maakt er ook weleens heel bijzondere dingen mee.

Aanvang 14.00 uur in het Dorpshuis Ugchelens Belang, Bogaardslaan 81, 7339 AN Ugchelen (Apeldoorn). Vanuit Apeldoorn te bereiken met bus 10.

Aanmelding niet nodig.

Hertenbronst op de Hindenkamp in Ede

Henk Bonekamp

Door de verrekijker zien wij de bruinrode ruggen van een tiental hinden en kalveren in het hoge gras. Ze liggen rustig te herkauwen, zeker 300 a 400 meter bij ons vandaan. Het is hoogbronst, eind september, er zou dus ook een kapitaal hert in de buurt moeten zijn. Na een tijdje speuren in het hoge gras, zie ik de wit-glanzende enden van een gewei bewegen. Er is dus toch een hert, maar er gebeurt verder niets. Een paar honderd meter naar rechts en misschien wel een kleine kilometer bij ons vandaan bevindt zich ook een bronstroedel. Hier is meer leven te zien. Een aantal hinden loopt te grazen. Door de verrekijker is goed te zien dat het hert af en toe de kop in de nek gooit. Hij draaft een rondje om zijn roedel heen en burlt af en toe. Behalve een hinde die uit de verderop gelegen bosrand komt en zich bij het eerste roedel voegt, gebeurt er weinig. Een spitsner die ook bij dit roedel loopt, valt af en toe, puberig, de hinden lastig.

Na een uurtje komt er meer leven in de brouwerij. In het eerste roedel komen de dieren in de benen. Ook het kapitale hert staat op en loopt eens om zijn roedel heen. Hij loopt behoorlijk kreupel. Af en toe geeft hij een burl weg. In groep twee is nu ook meer actie te zien. Een groep van een stuk of acht hinden en de spitsner maken zich los van het roedel en trekken onze kant op. Op zo'n 100 meter gaan ze op de wildakker staan vreten. Hun plaatsert zie je geïrriteerd rondjes draven en burlen en even later komt hij ook onze kant op en doet een poging om zijn hinden weer terug naar het roedel te drijven. De spitsner trekt zich even terug en de hinden trekken zich niets aan van het machtsvertoon van het hert. Mooi om te zien en dat op zo'n korte afstand. Met de kop in de nek draaft het hert terug naar het restant van zijn roedel.

Hert twee, laat ik hem zo maar noemen, komt weer in actie. In draf komt hij in onze richting, maar dan loopt hij in de richting van een poel en gaat uitgebreid staan

drinken. Op de rand van de drinkplek gaat hij nog een paar keer imposant staan burlen. Een indrukwekkend plaatje. De camera's klikken veelvuldig. Even lijkt het op een confrontatie tussen de herten uit te draaien. Hert twee draaft een heel eind richting roedel een maar trekt zich toch op tijd terug. Er komt dus geen gevecht helaas.

In de bosrand, in de verte, loopt al een tijdje een jong hertje, zo te zien een tweede kops hertje. Het draaft wat heen en weer langs de bosrand maar waagt het niet om dichterbij te komen. Het droomt vast van een mooie toekomst. Het is inmiddels behoorlijk aan het schemeren. Helaas wordt het tijd om op te breken. In het natuurcentrum genieten we nog even na onder het genot van een kopje koffie. We bedanken de enthousiaste gids en even later rijden we weer op de snelweg, van de ene wereld in de andere. We hebben een prachtige avond gehad.

Bijzondere vogels

Henry Kats

In de natuurgebieden bij Radio Kootwijk hebben vrijwilligers van de Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe nestkasten hangen. Sinds jaren inventariseren wij daar de vogels. Gegevens van onze nestkasteninventarisatie gaan ieder jaar naar Staatsbosbeheer (terreineigenaar) en naar de vereniging SOVON (Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland). Vanaf 2010 zijn onze inventarisaties gekoppeld aan een klimaatonderzoek van de Universiteit van Groningen. Belangrijk voor hen is te weten op welke dag het eerste ei is gelegd van de verschillende vogelsoorten. Deze gegevens over een aantal jaren kunnen inzicht geven in veranderingen in het gebied die wellicht door het klimaat worden bepaald. Ook voor Staatsbosbeheer zijn deze gegevens belangrijk om inzicht te krijgen in klimaatverandering. Dit onderzoek is een reden om door te gaan met ons nestkastenproject.

Tijdens mijn ronde op 31 mei 2014 ontdekte ik in een nestkast vier witte eieren en bijna geen nestmateriaal. De meeste koolmeesjongen waren al uitgevlogen en de bonte vliegenvangers waren druk bezig hun jongen van eten te voorzien. Ik was er van overtuigd dat dit geen tweede nest van een koolmees kon zijn. Ik vond het spannend en iets om goed in de gaten te gaan houden. Een week later, op 7 juni, zag ik voor het eerst de broedende vogel in die nestkast. Ik

kon mijn geluk niet op want ik was er van overtuigd dat dit een draaihals moest zijn. Nog nooit hadden we in dit gebied een draaihals waargenomen.

Wel hangen er sinds jaren twee draaihalskasten bij de heide maar deze draaihals had een mezenkast als woning uitgekozen. Op 18 juni zag ik voor het eerst de draaihals aan de nestkast hangen met voer in de bek. Het regende die dag maar ik wilde graag gaan kijken omdat ik de dag daarna op vakantie zou gaan. Ongeveer om de tien minuten werd er opnieuw voer aangevoerd. In de regen heb ik de eerste foto's kunnen maken van de draaihals die aan de nestkast hangt.

Hoewel ik graag de ontwikkelingen van de draaihalsfamilie wilde volgen en er zeker wat foto's van wilde maken zijn mijn vrouw en ik toch maar naar Italië gegaan. Op 28 juni kwamen we 's avonds laat thuis, de ochtend na thuiskomst ben ik direct naar het nestkastengebied gegaan om te kijken hoe het was met de familie draaihals. Zou alles nog goed zijn, was er geen boomarter geweest die draaihals lust? Boomarters weten precies hoe ze een nestkast open kunnen maken om de vogels op te kunnen eten. Om dit tegen te gaan heb ik bij alle kasten een stukje

ijzerdraad gemaakt om het deksel. Ach, als een boommarter een keer jonge koolmezen rooft is dat niet zo erg maar alsjeblieft niet mijn draaihalsen! Gelukkig, na een half uurtje wachten hing ineens weer de draaihals aan de kast. Voorzichtig ben ik tussen de voersessies naar de kast gegaan en heb er in gekeken. Zeven grote jongen starden mij angstig of verbaasd aan. Ik wist nu hoeveel jongen er waren dus ik ben niet meer bij de nestkast in de buurt geweest maar af en toe op afstand gekeken of er nog activiteit was.

Iets meer over de draaihals.

Deze slanke vogel heeft bruine veren die gemengd zijn met zwarte en grijze kleuren en valt door de boomschorskleur totaal niet op in het bos, een perfecte camouflage. Hij heeft een roomgele gestreepte onderzijde. Over het oog loopt een donkere oogstreep. De snavel is spits met een scherpe punt en lijkt niet op de beitelsnavel van andere spechtensoorten. De draaihals met een totale lengte van 16 centimeter heeft net als de andere spechten twee tenen naar voren gericht en twee naar achteren. Hoewel de draaihals (*Jynx torquilla*) tot de familie van de spechten behoort, wijkt het gedrag van de vogel af van dat van de meeste verwante soorten. De vogel klimt niet langs boomstammen en leeft voornamelijk op de grond of hoog in de bomen. Bij gevaar kruipt de vogel dicht tegen een boomtak of de grond, waarbij ze met hun flexibele hals de kop heen en weer draaien, vandaar hun naam draaihals. Bij bedreiging flitsen ze met de tong telkens uit hun snavel waardoor er een sissend geluid ontstaat dat op het sissen van een levensechte slang lijkt.

Het vrouwtje en mannetje zoeken beide naar een geschikte broedplaats. Door zijn zwakke snavel hakt de draaihals zelf geen nest maar maakt gebruik van nestkasten en vermolmd loofbomen en bestaande nesten van o.a. mezen, gekraagde roodstaarten, bonte vliegenvangers en spechten. Eind mei, begin juni worden er in het nest zeven tot tien eieren gelegd, een bijzonderheid is dat zij meer dan een ei

per dag leggen. In ongeveer 12 tot 14 dagen worden de eieren door de beide ouders uitgebroed. Vaak zie je bij de vogels, waarvan het mannetje en vrouwtje er bijna het zelfde uit zien, dat ze om beurten broeden en samen voor de jongen zorgen. De jonge draaihalzen die met mierenbroed worden gevoerd verlaten hun nestruimte na 19 tot 22 dagen en worden daarna nog 10 dagen door hun ouders verzorgd. De draaihals staat op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels.

Op de Veluwe kunnen we de draaihals vinden in bosgebieden met een open landschapsstructuur met zandgronden en heidevelden waar voldoende mieren te vinden zijn. Hieraan voldoet het gebied in Radio Kootwijk. Het aanbod aan natuurlijke nestholten wordt bepaald door de boomsoorten en de leeftijd van de bomen. Loofhout is in dit opzicht beter dan het harde harsachtige naaldhout. De aanwezigheid van spechten is groter in een bos met loofbomen dan in een bos met naaldbomen. Een gemis in de bosgebieden bij Radio Kootwijk is dat er weinig oude, vermolmde loofbomen zijn, zeker aan de kant van het open terrein. Het merendeel van de bomen bestaat uit de grove den. Er komt wel steeds meer jong loofhout. Nestkasten kunnen dan tijdelijk uitkomst bieden.

De draaihals overwintert in Afrika. Waarom blijft de draaihals niet, net zoals de andere spechtensoorten, in Nederland? Dat heeft alles te maken met de wijze waarop hij zijn voedsel zoekt. Het hoofdvoedsel van de draaihals bestaat uit mieren. Deze specht wordt dan ook wel mierenjager genoemd. Aangezien draaihalzen niet kunnen hakken zoals de andere spechten dat doen, is het voor hen moeilijker om voedsel te bemachtigen. Hij foerageert op de grond vanwaar hij mieren en mierenpoppen oppikt met zijn snavel of door deze prooien op te likken met zijn lange kleverige tong. De draaihals is zeker niet vies van andere insecten zoals kevers, vlinders en insectenlarven. De groene specht heeft ook een lange kleef tong die hij gebruikt om in de mierengangen van een mierenhoop te komen. De tong van de draaihals is hiertoe niet in staat omdat die wel lang is maar veel korter is dan de 14 centimeter lange tong van de groene specht. Er zitten geen weerhaakjes op zoals bij de zwarte specht waardoor allerlei prooien direct vast gespietst worden. In de winter lopen er geen mieren op de grond en is het aantal insecten minimaal, zeker als het erg koud is. Dat verklaart dus zijn vertrek naar warmere oorden. Maar waarom vliegt deze vogel begin augustus 9600 kilometer naar Afrika en denkt niet halverwege: "Hier ziet het er wel lekker uit, waarom zou ik verder vliegen als ik hier ook mijn voedsel kan vinden?". Ik weet het niet, het

heeft met het trekgedrag van de vogels te maken, daar zijn vele theorieën over en worden nog steeds studies naar gedaan. Een situatie die ook voor de draaihals zorgelijk kan worden, zijn de Afrikaanse overwinteringsgebieden. Door steeds meer woestijnvorming en ontbossing kan het wel eens zover komen dat hij een andere plaats moet gaan innemen om te kunnen overleven. Of hij past zich aan... of hij zou kunnen verdwijnen. Het zou misschien ook kunnen dat de draaihals door klimaatsveranderingen in de toekomst hier blijft omdat er dan met warme zomers en matige winters gedurende het hele jaar insecten voorradig zijn. Zo kun je filosoferen over een stukje evolutie dat mede door invloed van mensen wordt bepaald.

In het boek: "De eieren en nesten van onze vogels door J.G. TH. van Nes", staat bij bijzonderheden: "Voor de broedtijd nestverstoorder van andere in holen broedende vogels. Als er jongen zijn, brengt de draaihals kleine scherpe voorwerpen als stukjes glas, porselein, been en schelpen in het nest. Deze vervullen waarschijnlijk een rol bij de spijsvertering." Wat dit betreft, bij mijn laatste controle en constatering dat alle zeven jonge draaihalzen zijn uitgevlogen, trof ik inderdaad kleine stukjes schelp tussen de opgedroogde uitwerpselen. Ik weet niet of deze draaihalzen volgend jaar terugkomen naar hun oude nest (omgeving). En de zeven jongen, waar gaan die volgend jaar naar toe?

Komen ze naar Radio Kootwijk en gaan ze een nieuw gebied opeisen? Als dat zo is, breidt de stand zich dan uit? Het is spannend om dit te blijven volgen.

Vrijwilligerswerk in natuurgebieden 2015 en (begin) 2016

De data begin 2015, die in jaarboekje 2014 waren vermeld, zijn veranderd!

**Verzamelen en vertrek om 08.30 uur vanaf parkeerplaats Restaurant Le Triangle aan de Elburgerweg 1, hoek Zwolseweg in Wenum/Wiesel.
Van daar gaan we met zo min mogelijk auto's naar de heide.
U hoeft zich niet aan te melden voor het vrijwilligerswerk!**

Op onderstaande data gaan we vrijwilligerswerk verrichten in natuurgebieden. Iedereen is daarbij van harte welkom, of u nu af en toe eens kunt of altijd! Met elkaar kunnen we er voor zorgen dat de heidegebieden met hun specifieke flora en fauna bewaard blijven. We werken van **09.00 uur tot ongeveer 12.00 uur**. Er is bij veel natuur behorende instanties te weinig geld om alles te realiseren wat men wil. Dan komen de vrijwilligers in beeld die veel werk verrichten dat anders niet zou geschieden. Of het nou Geldersch Landschap en Kasteelen, Staatsbosbeheer of Natuurmonumenten is, allemaal maken ze graag gebruik van vrijwilligers. Iedere vrijwilliger werkt rustig in zijn/haar eigen tempo. Halverwege pauzeren we voor koffie, thee of fris. Catering hebben we niet dus u wordt geacht zelf drinken en/of versnaperingen mee te nemen. Vaak is er na het werk nog even gelegenheid om een stukje door het gebied te wandelen. We werken volgens de Gedragscode Natuurbeheer, het gevolg hiervan is dat we in de broedperiode van de vogels niet op de heide werken.

Tongerense heide (Geldersch Landschap en Kasteelen). Zie de internetsite glk.nl en typ in het vak 'zoeken', 'Tongerense heide' en alle informatie over het gebied kunt u lezen. Om de heide in stand te houden verwijderen we daar de opslag van grove den en berk.

Data: **woensdag 14 januari, zaterdag 7 februari, woensdag 11 maart, woensdag 9 september, zaterdagen 17 oktober, 28 november, 13 januari 2016, 6 februari 2016.**

Noorderheide (Staatsbosbeheer), Zie de internetsite staatsbosbeheer.nl en typ in het vak 'typ uw zoekterm', 'Noorderheide' en allerlei informatie over het gebied kunt u lezen. Ook in dit gebied zijn we bezig de heide te ontdoen van opslag van grove den en berk. Vaak zien we tijdens ons werk het aanwezige wild.

Data: **zaterdag 3 januari, 24 januari, 21 februari, 29 augustus, woensdag 30 september, woensdag 28 oktober, zaterdagen 2 januari 2016, 23 januari 2016, 20 februari 2016.**

U mag zelf voor koffie / thee e.d. zorgen (een stoeltje of stuk plastic om op te zitten tijdens de pauze is erg prettig).

Landelijke Natuurwerkdag zaterdag **7 november 2015**. Wilt u in een natuurgebied

ergens in Nederland die dag vrijwilligerswerk doen, kijk dan voor meer informatie op www.natuurwerkdag.nl

Er komt slechts één boekje van onze stichting per jaar uit, dat heeft u nu voor u. Daar staat het vrijwilligerswerk voor het gehele jaar in vermeld. U kunt dus de data voor het hele jaar in uw agenda noteren en/of doorgeven aan een ander. Mocht het boekje ergens onderop een stapel terecht komen dan kunt u ook alle data terug vinden op onze internetsite!

Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe:

info@sbdv.nl <http://www.sbdv.nl>
Postbus 103 tel: 055-3558686 of
7300 AC Apeldoorn mobiel: 06-53435237

Bijzondere waarnemingen

April 2014

Het was voor mij en mijn vrouw een grote verrassing en heel bijzonder om vier jonge eekhoorns te zien in de dakgoot van ons huis. Dat verwacht je niet omdat het idee leefde dat eekhoorns vooral hun jongen grootbrengen in het hol van een boom of oude vogelnesten. Achteraf gezien konden we pas zeggen dat het geluid dat we 's morgens vroeg in de slaapkamer hoorden, niet afkomstig was van vogels maar van de eekhoorns. Op 2 april 2014 was het zover dat bij de familie eekhoorn de jongen gingen uitlopen.

Het begon met het spelen in de dakgoot met moeder eekhoorn. Die zelfde dag klommen de jongen al via de het dak en de regenpijp en langs de muur uit de dakgoot en speelden rondom ons huis. Het was prachtig om te zien hoe de moeder probeerde de jonge eekhoorns bij zich te houden. Dat viel niet mee voor een moeder met vier actieve jongen. De moeder pakte één jong met de voorpoten om het te beschermen, wat niet altijd lukte. Er waren nog drie andere jonge eekhoorns die in de gaten moesten worden gehouden. Dat dit alles moeilijk te combineren was spreekt voor zich. De natuur loste het echter zelf op. De volgende dagen waren de moeder en de jongen in een andere omgeving waar we samen met de burens volop van ze konden genieten. Met vriendelijke groeten, Eep en Corrie Bos, Apeldoorn.

2 juni 2014

De familie van As heeft zilverfazanten. Nu wilde het geval dat er een zilverfazanthaan in het voorjaar 20 dagen zat te broeden, de hen liep er rustig bij. Dit lijkt ongewoon.

Bekend is dat zilverfazanten in groepen leven en polygaam zijn. Vaak heeft een haan twee of drie hennen. Hanen kunnen in de broedtijd zeer agressief zijn naar alles en iedereen die bij ze in de buurt komt. De haan paart met meerdere hennen. Elke hen maakt een eigen nest waarin wel vijftien eieren gelegd kunnen worden. Na ongeveer 26 dagen broeden, komen de jonge zilverfazanten uit het ei. De jongen zijn nestvlinders, dat wil zeggen dat ze bij hun geboorte al genoeg ontwikkeld zijn om binnen relatief korte tijd de plaats waar ze zijn geboren te verlaten en op eigen kracht hun ouder(s) te volgen. Het broedresultaat: helaas is er niet een ei uitgekomen en de fazanten gaan het volgend jaar opnieuw proberen.

Juli 2014

De heer en mevrouw van As hebben bij de Waskolk in Nunspeet een roodborsttapuit gezien.

De onderstaande informatie over de Waskolk komt van de internetsite van de Heemkundige Vereniging Nuwenspete.

"In 2014 is een werkgroep Waskolk opgericht. De werkgroep heeft als doel gesteld het schoonhouden van het heidegebiedje, gelegen om en nabij de Waskolk. Dit gebied dreigde dicht te groeien. In het heidegebied op de grens van de bossen lag een heideven, de Waskolk, zo'n halve kilometer ten zuidwesten van de Eperweg. Oudtijds in gebruik voor het wassen van schapen als de vacht voor het scheren schoon moest zijn. Door de aanleg van de A-28 werd de waterhuishouding dusdanig verstoord dat de Waskolk droog kwam te staan. Door het aanbrengen van een leemlaag door Staatsbosbeheer is het oude ven in de oorspronkelijke staat hersteld. Ook de heide rond het ven werd geschoond van den en berk. Gedurende enkele jaren was dit stukje natuurschoon, vooral in augustus, een plaatje, totdat in maart 2014 leden van de Heemkundige Vereniging Nuwenspete over het pas aangelegde betonnen fietspad het waskolkgebied passeerden en tot hun ontsteltenis zagen dat het prachtige stukje heide met den en berk dreigde dicht te groeien. Jaap van Eijck nam contact op met de terreinopzichter van Staatsbosbeheer om te vragen of een werkgroepje dit stukje heide onder hun hoede kon nemen. Na een gesprek ter plaatse werd daarvoor toestemming gegeven en konden een aantal vrijwilligers aan de slag".

September 2014

Oliebollen in de nazomer.

Op 24 april 2014, eerste Paasdag, woedde er een grote brand in Nationaal Park De Hoge Veluwe. Ongeveer 350 ha was beschadigd door het vuur. Na ongeveer een half jaar is het mogelijk om in de vroege herfst, na een bosbrand, een van de meest vreemde paddenstoelen te vinden rond de wortels van verbrande grove dennen. Henry Kats is op zoek gegaan en vond al snel deze paddenstoel, de oliebolzwam (*Rhizina undulata*). Bekend is dat deze paddenstoel voorkomt op brandplekken in naaldbossen, vaak direct tussen het houtskool. Een jaar na de brand zal je

ze niet meer vinden op die plekken. Via het mycelium (een soort wortelstelsel van een paddenstoel) kan een stof (rhizomorfen) de wortels van jonge dennen binnendringen en voor grote vernielingen zorgen. Vandaar dat het de bosarbeiders vroeger verboden was om vuurtjes te stoken om bijvoorbeeld koffie te zetten. De paddenstoel werd ook wel koffievuurtjeszwam genoemd. Als je eenmaal de paddenstoel hebt gevonden en weet waar je op moet letten dan zie je er ineens veel meer. De donkere bultjes op de zwam lijken op de krenten en rozijnen die je in een oliebol ziet zitten, ook heeft de oliebolzwam dezelfde kleur als de echte oliebol. De gelijkenis is frappant. In dit boekje zijn de foto's zwart-wit maar op de site sbdv.nl kunt u ze in de oliebolkleur zien.

7 oktober 2014

Deelerwoud, 's morgens tussen 10.30 en 12.30 uur. Jos en Henry Kats hebben daar een heerlijke wandeling gemaakt. Hoewel het laat in de ochtend was, hadden ze het geluk om een roedel damherten op een pad tegen te komen. Wat later zagen ze bij de heide nog edelherten, een bronstroedel met een aantal herten erbij. Al is de bronst rond deze tijd achter de rug, er werd nog flink geburld.

Wisenten op de Veluwe

Henry Kats

Er zijn vergevorderde plannen om wisenten uit te zetten op de Veluwe in een natuurgebied tussen Harskamp en Radio Kootwijk. Wellicht dat er al wisenten lopen als dit boekje uitkomt. De wisenten krijgen voor een proefperiode van zes jaar een ingerasterd gebied van ongeveer 400 hectare. Deels is dit het gebied van defensie (veiligheidszone infanterie schietkamp ISK) en deels een gebied van Staatsbosbeheer, de Hoog Buurlose heide. Deze oppervlakte van de Midden Veluwe behoorde tot het leefgebied van het roodwild (edelherten) en zwartwild (wilde zwijnen). Op het moment dat ik dit artikel schrijf is mij nog niet bekend of medegebruik door edelherten mogelijk blijft. Indien daar geen roodwild meer zou kunnen komen, hoop ik van harte dat er ergens leefgebied voor edelherten gecompenseerd kan worden, bijvoorbeeld op de Utrechtse Heuvelrug. Ook daar zijn vergevorderde plannen. Misschien lopen er, als dit boekje uitkomt, al edelherten op de Utrechtse Heuvelrug.

Wisenten zijn zeker een verrijking van het wild op de Veluwe. Er wordt altijd, ik denk zeer terecht, terughoudendheid betracht als het om herintroductie gaat van dieren die hier vroeger hebben geleefd. Ook bij een herintroductie van de wisent op de Veluwe moet er eerst onderzoek zijn naar de haalbaarheid en naar draagvlak onder de terreinbeheerders en de bevolking. De wisent, ook wel Europese bizon genoemd, heeft heel vroeger op de Veluwe geleefd. Zo'n tienduizend jaar geleden liepen deze oerrunderen hier al rond. Tijdens zandwinningen zijn botresten gevonden.

Ervaring met wisenten is er in ons land aangezien er een populatie loopt in

Natuurpark Lelystad en een in het Kraansvlak dat in Noord-Holland ligt. Daar lopen deze kolossale dieren in een duingebied in Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Er zullen waarschijnlijk georganiseerde wildspeurtochten naar wisenten gehouden gaan worden, een extra wildattractie voor de Veluwe. Het zijn prachtige dieren waarvan het volwassen mannetje, de wisentstier, wel bijna twee meter hoog kan worden en ongeveer 1000 kg kan wegen. Een stier is altijd de leider van de kudde. Het vrouwtje, de koe, is wat kleiner, ongeveer 1,75 meter hoog en kan tot 600 kg wegen. Net als de moeflons hebben zowel de mannelijke als de vrouwelijke dieren horens maar de mannelijke dieren hebben aanzienlijk grotere horens dan de vrouwtjes.

Met wisenten is het wel uitkijken geblazen. Hoewel ze niet agressief zijn, zijn ze een stuk wilder dan Schotse Hooglanders. Geadviseerd wordt om minstens 50 meter afstand te houden van de dieren en ze zeker met rust te laten. Vaak zullen ze, net als wilde zwijnen en edelherten, weglopen als mensen te dicht in de buurt komen. Naar ik hoorde zal het gebied waar de dieren uitgezet gaan worden niet

opengesteld worden voor het publiek i.v.m. mogelijk gevaar en een groot gedeelte is verboden militair terrein. Het doel van het uitzetten van wisenten is het open houden van terrein dat zonder begrazing dicht zou groeien. Als je het menu van een wisent bekijkt, is dat precies wat we nodig hebben om een gebied open te houden. Wisenten zijn herkauwers. Ze eten: grassen, knoppen van allerlei takken, blaadjes, bessen, in de herfst eikels en beukennoten, varens, struikheide, jonge twijgen, bast van bomen en allerlei kruiden. Precies die dingen die er voor zorgen dat de Veluwe langzaam dichtgroeit. Zwijnen zoelen graag in modderpoelen om parasieten die in hun vacht zitten kwijt te raken. Na droging van de modder wordt met de vacht aan een boom geschuurd waarna de stukken leem en modder, waarin de parasieten vast zitten, van de vacht afgaan.

Wisenten doen dit eigenlijk net zo maar hebben het hele jaar voorkeur om in zanderige plekken te liggen waar ze rustig kunnen herkauwen. Het gaat dus verder dan het zoelen van wilde zwijnen. Het zandbaden zorgt voor open zandplekken in het

bos. Juist dit soort plekken zijn weer super geschikt voor reptielen, bijvoorbeeld de zandhagedis, en insecten zoals zandloopkevers, graafwespen en zandbijen. Uiteraard moet ook gekeken worden naar de reproductie, ofwel hoe groot een kudde kan worden en wat te doen als er te veel komen. Je kan ze naar andere plekken in Europa brengen als daar behoefte toe is en anders.....stoofpotje wisent. Laat de wisent maar komen, het is waarschijnlijk een verrijking van de Veluwe voor mens en dier.

Concept rastertracé wisent zoals het in 2012 door Staatsbosbeheer op de kaart is gezet.

Informatiehuisje Berg en Bos

Jaren geleden, we kunnen nu wel spreken van 'vroeger', heeft er een informatiehuisje gestaan voor de ingang van Berg en Bos aan de J.C. Wilslaan.

Tijdens een aanpassing van de hoofdingang was dat huisje daar overbodig en is toen verplaatst naar het wandelpad tussen de edelherten, damherten en wilde zwijnen die daar in een afgesloten wildbaan leven. Het informatiehuisje heeft nog jaren dienst gedaan m.b.t. voorlichting over het wild op de Veluwe en voornamelijk in Berg en Bos. Een paar jaar geleden moest het huisje afgebroken worden omdat het op was. Het weer had de foto's aangetast en de tekst was gedateerd. Juist op die plek, tussen de wildbanen waar veel publiek komt, is het belangrijk om aan natuurvoorlichting te doen. Vandaar dat op die plek een nieuw huisje is gekomen met daarop voorlichtingspanelen over het hier aanwezige wild.

Het is een bijzonder project geworden in samenwerking met boswachterij Berg en Bos, Gemeente Apeldoorn afdeling "Eenheid Beheer en Onderhoud, Bossen" en de SBDV.

Via het Werkplein Activerium (dit is een Samenwerkingsverband tussen het UWV Werkbedrijf en de gemeenten Apeldoorn, Brummen, Epe en Voorst) hebben twee mensen een stageplaats gekregen bij de gemeentelijke timmerwerkplaats o.l.v. Henry Konijnenberg, als opstap naar vast werk in de bouw. Deze mensen,

Mustafa Hassanzada uit Afghanistan en Munhindo Nzambe uit Congo, hebben het nieuwe informatiehuisje gemaakt. Het is op oud-ambachtelijke wijze gemaakt met pen en gat-verbindingen. Henry, Mustafa en Munhindo hebben een prachtig stuk werk afgeleverd! Het hout is beschikbaar gesteld door boswachterij Berg en Bos. Foto's zijn beschikbaar gesteld door natuurfotograaf Rob van 't Zelfde. De borden zijn ontworpen en voor een groot gedeelte gefinancierd door de SBDV. In het kader van "Support for Nature", hebben wij sponsorgeld mogen ontvangen van

Wielervereniging De Adelaar. Mustafa en Munhindo hebben het informatiehuisje op 7 november 2014 onthuld. Er zijn opnames van de onthulling gemaakt door RTV Apeldoorn. Ga eens naar Berg en Bos in Apeldoorn om het informatiehuisje te bekijken!

Mededeling bestuur:

Dank!

Evenals het jaar daarvoor hebben we ook in 2014 een gift mogen ontvangen van Wielervereniging de Adelaar in het kader van "Support for Nature". Het bedrag is besteed aan de informatieborden over het Veluwe wild bij de wildbaan in Berg en Bos.

Overzicht activiteiten in 2015 en begin 2016:

2015

03 januari	vrijwilligerswerk Noorderhei.
14 januari	woensdag: vrijwilligerswerk Tongerense heide.
24 januari	vrijwilligerswerk Noorderhei.
07 februari	vrijwilligerswerk Tongerense heide.
21 februari	vrijwilligerswerk Noorderhei.
07 maart	beamer-lezing door: Geurt Besselink.
11 maart	woensdag: vrijwilligerswerk Tongerense heide.
28 maart	* Geweientoonstelling Kasteel Middachten.
18 april	excursie Kroondomein; Dassenberg en Hoog Soeren.
11 mei	maandag: excursie Paleispark Het Loo.
26 augustus	woensdag: excursie Kroondomein, start vanaf Wieselseweg.
29 augustus	vrijwilligerswerk Noorderhei.
09 september	woensdag: vrijwilligerswerk Tongerense heide.
19 september	* Honing- en hobbymarkt in Ugchelen.
25 september	vrijdag: bronstexcursie Kroondomein.
27 september	* Wildfair in Wenum Wiesel (www.wildfairapeldoorn.nl)
30 september	woensdag: vrijwilligerswerk Noorderhei.
10 oktober	dialezing door: Berthus en Ini Maassen.
17 oktober	vrijwilligerswerk Tongerense heide.
28 oktober	woensdag: vrijwilligerswerk Noorderhei.
07 november	Landelijke Natuurwerkdag.
28 november	vrijwilligerswerk Tongerense heide.

2016

02 januari	vrijwilligerswerk Noorderhei.
13 januari	woensdag: vrijwilligerswerk Tongerense heide.
23 januari	vrijwilligerswerk Noorderhei.
06 februari	vrijwilligerswerk Tongerense heide.
20 februari	vrijwilligerswerk Noorderhei.
05 maart	beamer-lezing door: Rien Mouw.

* Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe is aanwezig met een voorlichtingstand, zie publicaties in de dagbladen!

Giften

Als u een gift doet, mag u die misschien aftrekken. Voor het aftrekken van gewone en periodieke giften gelden verschillende voorwaarden. Een belangrijke voorwaarde voor het aftrekken van een gewone gift is dat u deze moet doen aan een algemeen nut beogende instelling (ANBI). Een ANBI is een kerkelijke, levensbeschouwelijke, charitatieve, culturele of wetenschappelijke instelling, of een instelling die op een andere manier bijdraagt aan het algemeen nut. De Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe is door de Belastingdienst goedgekeurd als ANBI. Het ANBI nummer van de Stichting is: 8166.63.452

EDELHERT
Ook roodwild genoemd vanwege de roodbruine zomervacht. Herten wegen tot 250 kg, hinds de helft. Ze kunnen 18 à 20 jaar worden. Edelherten zijn herbivoren (plantenetters). Ze herkauwen hun voedsel. De bronsttijd is tweede helft september en eerste week oktober. De draagtijd van de hinds is ongeveer 34 weken. Meestal wordt eind mei, begin juni één kalf geboren, dat 6 à 8 kilo weegt en witte stippen in de vacht heeft als schutkleur. Alleen de mannelijke edelherten hebben een gewel, dat dient om tijdens de bronst te imponeren en eventueel met rivalen te vechten. In het vroege voorjaar werpt het hert zijn gewel af. In vijf maanden tijd groeit een nieuw gewel.

DAMHERT
De mannelijke herten worden tot 80 kg, de hinds tot 50 kg. Ze kunnen 16 tot 20 jaar worden. Damherten komen in twee kleurvarianten voor, bijna zwart en bruin met witte stippen. De bronsttijd is van half oktober tot begin november. Na een draagtijd van 34 weken wordt een kalf geboren (heel soms twee) met witte stippen in de vacht. Het gewel van het damhart is van boven plat met 'vergroei'de' enden, en heet schoffelgewel.

De edelherten, damherten en wilde zwijnen leven hier in een afgelegen gebied en worden dagelijks bijgevoerd. In het weekend wordt dit om 15.00 uur door vrijwilligers van de Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe verzorgd. Informatie: www.sbdv.nl

Foto's: Rob van 't Zelfde

WILD ZWIJN
Kekers, evers of beren (m) wegen tot 150 kg, zeugen of bagges (v) tot 120 kg. Ze worden 12-20 jaar oud. Zwijnen zijn omnivoren (alleseters). Hun voedsel bestaat voor 90% uit planten en voor 10% uit dierlijke eiwitten. Op zoek naar voedsel wroeten ze in de bodem, en dit bevordert de grondkwaliteit. In november-december valt de paartijd na drie maanden, drie weken en drie dagen worden twee tot acht biggen geboren, die lichte en donkere strepen in de vacht hebben als schutkleur.

VOS
Rekels en moervossen paren in januari-februari. Na 53 dagen werpt de moervos vier tot zes jongen, die tien dagen blind blijven. Gedurende de zoogtijd brengt de rekel voedsel, dat zowel plantaardig als dierlijk is. Vossen doden soms meer dieren dan ze nodig hebben. In een kippenhok kunnen ze een ware ravage aanrichten. Hun gewicht is 6 tot 12 kg en hun lengte bedraagt tot 90 cm, exclusief een 40 cm lange staart. Ze kunnen 10 tot 12 jaar worden.

DAS
De das is een marterachtige en heeft zijn burcht ondergronds. Hij heeft een lengte van ongeveer 85 centimeter, inclusief staartje. Hij kan tot 12 kg worden, het vrouwtje is iets lichter. Ze kunnen 10 tot 12 jaar worden. Dassen zijn carnivoren, maar eten toch ook wel plantaardig voedsel. De paartijd valt in de zomer en de jongen worden eind februari, begin maart geboren. Een nest telt twee tot vijf jongen, die ongeveer een maand blind blijven. Na een week of acht komen ze voor het eerst buiten de burcht.

REE
Reeën worden 15 tot 30 kg zwaar en 8 tot 16 jaar oud. Ze zijn herkauwers en eten alleen plantaardig voedsel. De bronsttijd is van half juli tot half augustus. Reekalfjes worden eind mei, begin juni geboren. Meestal krijgt de reegeter twee. Omdat de kalfjes nog geen geur hebben en hun gevlekte vacht een goede schutkleur heeft, zijn ze redelijk veilig voor roofdieren. Alleen de reebok heeft een gewel, dat maximaal 25 cm hoog wordt en hooguit drie punttjes en/of heeft. Het wordt tegen het eind van het jaar afgeworpen, waarna direct een nieuw gewel begint te groeien. De gewelcyclus is te vergelijken met die van edelherten en damherten.

BOOMMARTER
De boomarterter is een klein roofdier van 0,9 tot 2,0 kg, dat 40 tot 53 cm lang kan worden met een staart van 23-28 cm. Hij kan 10 tot maximaal 14 jaar oud worden. Het is een carnivoor, maar eet ook plantaardig voedsel. De paartijd valt in juli-augustus. Het jaar daarop worden in april-mei meestal drie jongen per nest geboren.

Foto's: Rob van 't Zelfde

Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe

opgericht 4 juni 1986
Ingeschreven bij de Kamer van Koophandel
onder nummer S 41040043

**Doel: Bescherming en behoud van alle op de Veluwe
voorkomende diersoorten en hun natuurlijke omgeving.**

Bestuur:

Voorzitter	H. Bonekamp	tel: 055 - 3667617
Secretaris	H.L. Kats	tel: 055 - 3558686
Penningmeester	P.R. Wervers	tel: 055 - 3123987
Lid	W. Fiets	tel: 055 - 3556836
Lid	J. Rolfes	tel: 055 - 5413909
Beheerder website	P.A.G. Kats – Oostvogels	

SBDV – internetsite:

<http://www.sbdv.nl> of <http://www.stichtingbehouddierenwereldveluwe.nl>

Nieuwe donateurs aanmelden bij:

Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe
postbus 103
7300 AC Apeldoorn
055-3558686
e-mail: info@sbdv.nl (secretariaat)
e-mail: penningmeester@sbdv.nl

Donaties: minimaal: € 5,- per jaar
 voor het leven: € 125,- eenmalig

Gironummer: NL95 INGB 0001 9464 58
 T.n.v. Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe,
 Apeldoorn

ANBI nummer van de Stichting is: 8166.63.452

Drukwerk: Drukkerij Dijkgraaf-Rijsdorp BV